

Стала економіка

УДК 330.15:349.6:338.48(477.8)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20138244>

Економіко-правове регулювання використання природно-рекреаційного потенціалу Українських Карпат на засадах сталого розвитку

Дубовіч Іон Андрійович,

кандидат географічних наук, спеціаліст з міжнародного права, професор,
завідувач кафедри економіки, туризму та рекреації.

Національний лісотехнічний університет України.

<https://orcid.org/0000-0002-3719-7957>

Василишин Христина Романівна,

кандидатка економічних наук,
старша викладачка кафедри економіки, туризму та рекреації.

Національний лісотехнічний університет України.

<https://orcid.org/0000-0002-2881-233X>

Волковська Юлія Ігорівна,

доктор філософії,
асистентка кафедри економіки, туризму та рекреації.

Національний лісотехнічний університет України.

<https://orcid.org/0000-0002-2594-8864>

Рожкович Олег Миколайович,

аспірант кафедри економіки, туризму та рекреації.
Національний лісотехнічний університет України.

<https://orcid.org/0009-0005-2385-7327>

Дубовіч Мар'яна-Надія Іонівна,
магістрантка юридичного факультету.

Львівський національний університет імені Івана Франка

<https://orcid.org/0000-0001-5107-3216>

Прийнято: 19.04.2026 | Опубліковано: 30.04.2026

***Анотація.** В умовах повномасштабної війни Росії проти України, посилення екологічних загроз і активізації євроінтеграційних процесів, особливої актуальності набуває проблема ефективного використання природно-рекреаційного потенціалу Українських Карпат на засадах сталого розвитку. Регіон Українських Карпат характеризується унікальними природними ресурсами, значним біорізноманіттям і високою рекреаційною цінністю, що створює передумови для розвитку туризму та рекреації, а також суміжних галузей. Водночас інтенсифікація господарської діяльності, зростання туристичних потоків і недостатній рівень екологічної свідомості посилюють антропогенне навантаження та деградацію екосистем. Наявні економіко-правові механізми залишаються недостатньо ефективними, що зумовлює потребу їх удосконалення відповідно до принципів сталого розвитку.*

У статті досліджено теоретико-методичні засади економіко-правового регулювання використання природно-рекреаційного потенціалу Українських Карпат. Визначено, що ключовими передумовами ефективності є поєднання економічних стимулів і правових механізмів для забезпечення балансу між економічною вигодою, екологічною безпекою та соціальною справедливістю. Природно-рекреаційний потенціал розглядається як стратегічний ресурс, що потребує комплексного управління з урахуванням довгострокових наслідків.

Проаналізовано сучасний стан наукових досліджень у сфері природокористування, розвитку туризму та рекреації, а також гармонізації законодавства України з правом ЄС. Встановлено, що питання комплексного поєднання економічних і правових інструментів залишаються недостатньо розробленими. Виявлено основні проблеми: фрагментарність нормативної бази, неузгодженість важелів, недосконалість інституційного забезпечення, відсутність сучасних підходів до оцінювання екосистемних послуг і слабкість контролю.

Особливу увагу приділено дисбалансу між економічними інтересами та екологічними пріоритетами. Наголошено, що практика управління часто орієнтована на короткострокову вигоду, що призводить до виснаження природного потенціалу. Обґрунтовано необхідність інтеграції екологічних обмежень і принципів сталого розвитку у регіональне планування.

Розкрито сутність економічного та правового регулювання як взаємодоповнюючих складових. Економічне регулювання охоплює податки, інвестиції, пільги, санкції тощо. Правове регулювання – систему норм і обмежень. Доведено, що їх ефективність можлива лише за узгодженості.

Обґрунтовано важливість удосконалення інституційного забезпечення, розмежування повноважень і посилення ролі громад, а також розвитку державно-приватного партнерства. Визначено напрями вдосконалення: гармонізація законодавства з правом ЄС, впровадження стандартів сталого розвитку, оцінювання екосистемних послуг і систем моніторингу.

Підкреслено, що реалізація цих заходів сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості, зменшенню антропогенного навантаження та збереженню природної унікальності Українських Карпат. Узагальнено, що вдосконалення економіко-правового регулювання є ключовою умовою сталого розвитку регіону, підвищення його конкурентоспроможності та інтеграції у європейський простір. Перспективи подальших досліджень пов'язані з

розробленням комплексних моделей регулювання та впровадженням інноваційних інструментів щодо забезпечення сталого природокористування.

Ключові слова: *сталий розвиток, туризм та рекреація, природно-рекреаційні ресурси, економіко-правове регулювання, біорізноманіття, екосистемні послуги, екологічний туризм, регіон Українських Карпат.*

Economic and legal regulation of the use of the natural and recreational potential of the Ukrainian Carpathians on the basis of sustainable development

Ion Dubovich,

PhD in Geographical Sciences, Specialist in International Law, Professor, Head of the Department of Economics, Tourism and Recreation. Ukrainian National Forestry University, Lviv, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0002-3719-7957>

Khrystyna Vasylyshyn,

PhD in Economic Sciences, Senior lecturer at the Department of Economics, Tourism and Recreation. Ukrainian National Forestry University, Lviv, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0002-2881-233X>

Yuliia Volkovska,

Doctor of Philosophy,

Assistant Professor at the Department of Economics, Tourism and Recreation.

Ukrainian National Forestry University, Lviv, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0002-2594-8864>

Oleh Rozhkovych,

Postgraduate student at the Department of Economics, Tourism and Recreation.

Ukrainian National Forestry University, Lviv, Ukraine.

<https://orcid.org/0009-0005-2385-7327>

Mariana-Nadiia Dubovich,

Master's student at the Faculty of Law.

Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0001-5107-3216>

Abstract. *In the context of Russia's full-scale war against Ukraine, the intensification of environmental threats and the advancement of European integration processes, the issue of effective use of the natural and recreational potential of the Ukrainian Carpathians based on sustainable development principles is becoming increasingly relevant. The Ukrainian Carpathian region is characterized by unique natural resources, significant biodiversity, and high recreational value, creating favorable conditions for the development of tourism, recreation, and related sectors. At the same time, the intensification of economic activity, growing tourist flows, and a low level of environmental awareness increase anthropogenic pressure and lead to ecosystem degradation. Existing economic and legal regulatory mechanisms remain insufficiently effective, which necessitates their improvement in accordance with sustainable development principles.*

The article examines the theoretical and methodological foundations of economic and legal regulation of the use of the natural and recreational potential of the Ukrainian Carpathians. It is determined that the key prerequisites for effectiveness are the combination of economic incentives and legal mechanisms aimed at ensuring a balance between economic benefits, environmental safety, and social equity. The natural and recreational potential is considered a strategic

resource that requires comprehensive management with regard to long-term consequences.

The current state of scientific research in the fields of environmental management, tourism and recreation development, as well as the harmonization of Ukrainian legislation with EU law is analyzed. It is established that the issue of integrating economic and legal instruments remains insufficiently developed. The main problems identified include fragmentation of the regulatory framework, inconsistency of instruments, institutional weaknesses, lack of modern approaches to ecosystem services assessment, and insufficient control mechanisms.

Special attention is paid to the imbalance between economic interests and environmental priorities. It is emphasized that management practices are often oriented toward short-term benefits, leading to the depletion of natural potential. The need to integrate environmental constraints and sustainable development principles into regional planning is substantiated.

The essence of economic and legal regulation as complementary components is revealed. Economic regulation includes taxes, investments, incentives, and sanctions, while legal regulation encompasses a system of norms and restrictions. It is proven that their effectiveness is possible only through coherence.

The importance of improving institutional support, clarifying the distribution of powers, strengthening the role of communities, and developing public-private partnerships is substantiated. Key directions for improvement include the harmonization of legislation with EU law, the implementation of sustainable development standards, modern approaches to ecosystem services assessment, and monitoring systems.

It is emphasized that the implementation of these measures will enhance investment attractiveness, reduce anthropogenic pressure, and preserve the natural uniqueness of the Ukrainian Carpathians. It is concluded that improving economic and legal regulation is a key condition for sustainable regional development,

increasing competitiveness, and integration into the European space. Prospects for further research are associated with the development of comprehensive regulatory models and the introduction of innovative tools to ensure sustainable natural resource use.

Keywords: *sustainable development, tourism and recreation, natural and recreational resources, economic and legal regulation, biodiversity, ecosystem services, ecological tourism, the Ukrainian Carpathian region.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах повномасштабної війни Росії проти України, посилення екологічних ризиків та поступової інтеграції держави до європейського правового простору особливої актуальності набуває проблема раціонального й ефективного використання природно-рекреаційного потенціалу Українських Карпат. Цей регіон характеризується унікальними природними ресурсами, значним біорізноманіттям і високою рекреаційною цінністю [7], що створює передумови для розвитку туризму та рекреації, а також суміжних галузей економіки. Водночас інтенсивне господарське освоєння Карпатського регіону, зростання туристичних потоків і недостатній рівень екологічної свідомості спричиняють посилення антропогенного навантаження на гірські екосистеми та їх деградацію [15].

На сьогодні спостерігається недостатня ефективність існуючих економіко-правових механізмів регулювання використання природно-рекреаційного потенціалу Карпатського регіону, що проявляється у фрагментарності нормативно-правової бази, недосконалості системи економічних стимулів, слабкій координації між органами державної влади та місцевого самоврядування, а також обмеженому врахуванні принципів сталого розвитку у практичній діяльності [11]. Це призводить до нераціонального використання природних ресурсів, конфлікту інтересів між суб'єктами господарювання, громадами та державою, а також зниження інвестиційної привабливості регіону.

Крім того, відсутність комплексного підходу до поєднання економічних і правових інструментів регулювання, недостатня імплементація міжнародних стандартів у сфері охорони довкілля та рекреаційного природокористування, а також слабка інтеграція екологічних обмежень у систему господарювання ускладнюють забезпечення сталого розвитку територій Українських Карпат [2].

У зв'язку з наведеним, виникає необхідність у науковому обґрунтуванні та вдосконаленні економіко-правового регулювання використання природно-рекреаційного потенціалу Українських Карпат на засадах сталого розвитку, що передбачає формування ефективної системи стимулів, узгодження інтересів усіх зацікавлених сторін та забезпечення балансу між економічною вигодою, екологічною безпекою і соціальною справедливістю [8]. Реалізація цих завдань є ключовою умовою збереження природної унікальності регіону Українських Карпат та підвищення його ролі в національній економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження у сфері економіко-правового регулювання щодо використання природно-рекреаційного потенціалу та забезпечення сталого розвитку гірських територій активізувалися як серед вітчизняних, так і зарубіжних учених. Сучасний стан використання природно-рекреаційного потенціалу Українських Карпат, ключові екологічні загрози та виклики в умовах воєнного стану й післявоєнного відновлення висвітлено у працях Л.В. Шевченко [16] та її співавторів, де акцентовано увагу на проблемах правового забезпечення екологічної безпеки в умовах воєнного стану.

Питання економічних механізмів регулювання природокористування, розвитку рекреаційно-туристської сфери розглядаються у дослідженнях О.О. Бейдика та його співавторів [1].

Правові аспекти регулювання використання природних ресурсів, гармонізації природоресурсного законодавства України на шляху вступу до

ЄС, удосконалення правового регулювання природоресурсних відносин під впливом євроінтеграційних процесів досліджено у працях Гетьмана А.П. та співавторів [4].

Гармонізація законодавства України з правом ЄС, а також забезпечення доступу до екологічної інформації висвітлені у наукових працях Духневича А.В. та Карпінської Н.В. [9].

Окрему увагу сучасні дослідники Леміш К. та її співавтори [12] розглядають ключову роль територіальних громад у забезпеченні сталого розвитку України в умовах збройного конфлікту та в період післявоєнного відновлення.

Данчевська І.Р. та Калайтан Т.В. досліджували Карпатський регіон України, який, завдяки своїй унікальній природній і культурній спадщині, має значний потенціал для розвитку туризму та рекреації [5]. Основними результатами дослідження було визначення особливостей та ключових тенденцій розвитку Карпатського регіону, а також наголошено на важливості збереження та сталого використання природних ресурсів для сприяння регіональному розвитку.

У наукових працях І.П. Соловія та співавторів [14] здійснено комплексний аналіз сучасного стану, проблемних аспектів і перспектив сталого розвитку туризму в Україні, зокрема розкрито теоретичні підходи, запропоновано практичні рекомендації та обґрунтовано значення впровадження еколого-економічних практик.

У зарубіжній науковій літературі [17] досліджуються сучасні підходи до сталого розвитку туристично-рекреаційних ресурсів, інструменти екологічного регулювання та механізми забезпечення балансу між розвитком туризму і збереженням природного середовища.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, які сформували теоретико-методичне підґрунтя дослідження та визначили основні проблеми

використання природно-рекреаційного потенціалу, питання його комплексного економіко-правового регулювання з позицій сталого розвитку все ще залишаються недостатньо розкритими. У зв'язку з цим актуальним є подальше вивчення механізмів поєднання економічних і правових інструментів, удосконалення системи стимулювання сталого природокористування, а також забезпечення результативної взаємодії між державою, бізнесом і місцевими громадами. Це зумовлює необхідність поглиблення наукових досліджень у цьому напрямі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених питанням сталого розвитку, природокористування, рекреаційного потенціалу та економіко-правового регулювання гірських територій, недостатньо дослідженими залишаються питання формування цілісного механізму економіко-правового регулювання використання природно-рекреаційного потенціалу Українських Карпат на засадах сталого розвитку. У наукових дослідженнях переважно розглядаються окремі аспекти – економічні інструменти, правове забезпечення або екологічні обмеження, однак недостатньо уваги приділяється їх комплексній інтеграції в єдину систему управління, спрямовану на досягнення балансу між економічними, екологічними та соціальними інтересами.

Недостатньо розробленими залишаються питання узгодження економічних стимулів із правовими обмеженнями, що зумовлює дисбаланс між господарською діяльністю та вимогами охорони довкілля. Потребують подальшого дослідження підходи до оцінювання природно-рекреаційного потенціалу з урахуванням екосистемних послуг, а також удосконалення механізмів контролю та відповідальності у сфері природокористування.

Крім того, недостатньо висвітленими є питання ефективної імплементації міжнародних стандартів сталого розвитку у національну

систему регулювання, розвитку інституційного забезпечення та налагодження взаємодії між органами державної влади, місцевого самоврядування і бізнесом. Потребують подальшого опрацювання також практичні аспекти інтеграції принципів сталого розвитку у геопросторове планування та механізми державно-приватного партнерства.

Недостатньо розробленими залишаються питання формування комплексної моделі економіко-правового регулювання використання природно-рекреаційного потенціалу Українських Карпат та практичних рекомендацій щодо її впровадження, що й зумовлює необхідність подальших наукових досліджень і визначає їх наукове та практичне значення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних засад удосконалення економіко-правового регулювання щодо використання природно-рекреаційного потенціалу Українських Карпат на засадах сталого розвитку для забезпечення збалансованого поєднання економічних інтересів, екологічної безпеки та соціальних потреб регіону.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: дослідити теоретичні основи економіко-правового регулювання природно-рекреаційного потенціалу та уточнити його сутнісні характеристики у контексті сталого розвитку; проаналізувати сучасний стан і проблеми використання природно-рекреаційних ресурсів Українських Карпат; визначити ключові недоліки існуючої системи економічних і правових інструментів регулювання та причини їх недостатньої ефективності; оцінити роль інституційного забезпечення, системи контролю та відповідальності у сфері природокористування; обґрунтувати необхідність інтеграції екосистемного підходу до економічного оцінювання природних ресурсів; дослідити можливості впровадження міжнародних стандартів сталого розвитку та розвитку державно-приватного партнерства; розробити

узагальнену модель економіко-правового регулювання використання природно-рекреаційного потенціалу та сформувані практичні рекомендації щодо підвищення ефективності управління розвитком Карпатського регіону, відповідно до концепції сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення проблем використання природно-рекреаційного потенціалу Українських Карпат відповідно до концепції сталого розвитку набуває особливої актуальності з огляду на зростання антропогенного навантаження, активізацію туристично-рекреаційної діяльності та необхідність гармонізації економічних інтересів із вимогами охорони довкілля [1; 12; 16]. У цьому контексті економіко-правове регулювання доцільно розглядати як комплексну систему впливу, спрямовану на забезпечення раціонального природокористування, збереження екосистем та підвищення соціально-економічної ефективності розвитку регіону Українських Карпат.

Теоретичні засади такого регулювання базуються на поєднанні економічних інструментів (податків, платежів, інвестиційних механізмів, фінансових стимулів тощо) і правових важелів (нормативно-правових актів, екологічних стандартів, обмежень, ліцензійних умов тощо), що у сукупності формують основу для реалізації принципів сталого розвитку [2].

Водночас ефективність функціонування цієї системи значною мірою залежить від рівня узгодженості її складових [4].

У сучасних умовах управління природно-рекреаційними ресурсами спостерігається дисбаланс між економічними стимулами та екологічними обмеженнями. Практика свідчить, що фінансово-економічні важелі нерідко стимулюють інтенсивне використання ресурсів, тоді як правові механізми не забезпечують належного рівня їх збереження [10]. Це зумовлює необхідність посилення інтеграції економічних і правових інструментів у єдину систему регулювання.

Інституційна складова відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності економіко-правового впливу. Нечіткість розподілу повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування, а також недостатній рівень координації між ними негативно впливають на якість управлінських рішень і знижують результативність реалізації державної політики у сфері природокористування.

Важливим елементом системи регулювання є оцінювання природно-рекреаційного потенціалу. Сучасні підходи потребують удосконалення шляхом врахування екосистемних послуг, що дозволяє більш об'єктивно оцінювати природні ресурси та формувати ефективні стимули їх збереження і відтворення. Використання традиційних методів оцінювання обмежує можливості прийняття стратегічно обґрунтованих рішень [9].

Не менш значущим є вдосконалення механізмів контролю та відповідальності у сфері природокористування. Наявні інструменти не завжди забезпечують належний рівень дотримання екологічних норм, а застосовувані санкції часто не мають достатнього превентивного ефекту. Це зумовлює поширення нераціональних моделей використання природно-рекреаційних ресурсів.

Інтеграція принципів сталого розвитку у процеси регіонального та просторового планування є необхідною умовою збереження природних комплексів Українських Карпат. Водночас відсутність ефективних механізмів врахування екологічних обмежень у стратегічних документах розвитку територій призводить до зростання навантаження на довкілля та зниження рекреаційної привабливості цього регіону [9].

Залучення приватного сектору до реалізації цілей сталого розвитку також потребує активізації. Існуючі інструменти державно-приватного партнерства потребують адаптації до специфіки гірських територій та

створення додаткових стимулів для впровадження екологічно відповідальних практик у бізнес-середовищі.

Важливим напрямом удосконалення системи економіко-правового регулювання є впровадження міжнародних стандартів сталого розвитку. Їх практична реалізація сприятиме підвищенню ефективності управління природними ресурсами та інтеграції Карпатського регіону у європейський соціально-економічний простір [6].

Інформаційно-аналітичне забезпечення виступає основою прийняття управлінських рішень. Формування системи моніторингу стану природно-рекреаційних ресурсів, створення достовірної бази даних і впровадження сучасних аналітичних інструментів дозволяє підвищити обґрунтованість управлінських рішень та ефективність економіко-правового регулювання.

Узагальнення теоретичних і практичних підходів дає змогу визначити ключові напрями вдосконалення економіко-правового регулювання використання природно-рекреаційного потенціалу Українських Карпат, що передбачають інтеграцію економічних і правових механізмів, розвиток інституційного забезпечення, удосконалення системи оцінювання ресурсів та впровадження сучасних управлінських інструментів. Результати систематизації основних проблем і напрямів їх вирішення наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Основні проблеми економіко-правового регулювання щодо використання природно-рекреаційного потенціалу Українських Карпат

[Джерело: розроблено авторами]

№ п/п	Проблемний аспект	Суть проблеми	Наслідки / значення
1	Загальна недостатність дослідження економіко-правового регулювання Карпат	Наукові підходи фрагментарні, відсутня цілісна модель взаємодії економічних і правових механізмів	Ускладнюється формування ефективної політики сталого розвитку

2	Узгодження економічних і правових інструментів	Розрив між економічними стимулами та екологічними обмеженнями	Домінування економічних інтересів над екологічними пріоритетами
3	Інституційне забезпечення	Нечіткий розподіл повноважень між органами влади і самоврядування	Дублювання функцій, зниження ефективності управління
4	Економічне оцінювання природно-рекреаційного потенціалу	Використання застарілих економічних підходів без урахування екосистемних послуг	Недооцінювання екологічної цінності територій, неефективні стимули
5	Контроль і відповідальність	Недосконала система санкцій і контролю у сфері природокористування	Поширення нераціонального природокористування (туризм, рекреація)
6	Просторове та регіональне планування	Відсутність ефективних еколого-економічних обмежень у стратегіях розвитку громад	Зростання антропогенного навантаження, деградація ландшафтів
7	Державно-приватне партнерство (ДПП)	Недостатня адаптація механізмів ДПП до умов гірських територій	Слабка участь бізнесу у сталому розвитку регіону
8	Міжнародна інтеграція	Неповна імплементація міжнародних стандартів сталого розвитку	Обмежена інтеграція Карпат у європейський простір сталого розвитку
9	Інформаційно-аналітичне забезпечення	Відсутність системного моніторингу природно-рекреаційних ресурсів	Ускладнене прийняття обґрунтованих управлінських рішень
10	Системна неврегульованість економіко-правових механізмів використання природно-рекреаційного потенціалу	Наявність значної кількості невирішених аспектів економіко-правового регулювання	Потреба у комплексному науковому дослідженні та вдосконаленні механізмів сталого розвитку

Основна проблема економіко-правового регулювання використання природно-рекреаційного потенціалу Українських Карпат у контексті концепції сталого розвитку полягає в тому, що Закон України «Про туризм» [10] має переважно рамковий і загальний характер. Водночас забезпечення сталого використання природно-рекреаційного потенціалу цього регіону

потребує більш спеціалізованого, інтегрованого та екологічно орієнтованого підходу. Крім того, зазначений нормативно-правовий акт не враховує належною мірою регіональну специфіку гірських територій України. Унаслідок цього формуються суттєві прогалини та недоліки в системі економіко-правового регулювання. Передусім, у законі України «Про туризм» містяться переважно декларативні положення щодо сталого розвитку. Хоча в ньому визначено загальні цілі державної політики, зокрема розвиток туризму та охорону ресурсів, ці норми не підкріплені конкретними механізмами реалізації. Відсутні чіткі інструменти контролю за навантаженням на екосистеми Карпат, а також стандарти сталого використання природних ресурсів, що створює розрив між задекларованими цілями та реальною практикою. Необхідно зазначити, що Українські Карпати характеризуються унікальними екосистемами [7; 15], підвищеною вразливістю до антропогенного впливу, однак ці особливості не відображені в законодавстві. Водночас відповідні питання частково врегульовані міжнародними актами, зокрема Протоколом про сталий туризм до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат [13], проте його положення належним чином не інтегровані у національне законодавство. Суттєвим недоліком є також недосконалість економічних механізмів. Законом не передбачені відповідні стимули для розвитку еколого-економічного бізнесу, він не закріплює принцип «забруднювач платить» у сфері туризму та не містить ефективних інструментів інвестування у сталий розвиток Карпатського регіону України [10]. У результаті переважає короткострокова комерційна експлуатація природних ресурсів, а місцеві громади не завжди отримують належні економічні вигоди [5; 8; 12].

Окремою проблемою є слабкість регулювання на місцевому рівні. В Україні загалом відсутня чітка управлінська вертикаль у сфері туризму, а регіональне регулювання залишається недостатньо ефективним [18]. Для

Карпатського регіону це особливо критично, оскільки саме місцеві громади виступають основними користувачами природних ресурсів, але не мають достатніх повноважень і фінансових можливостей для належного управління рекреаційними територіями.

Також варто відзначити недостатню інтеграцію екологічного законодавства. Закон «Про туризм» слабо узгоджений із нормами природоохоронного, земельного законодавства та законодавства про природно-заповідний фонд [4; 16]. Незважаючи на те, що туризм безпосередньо залежить від стану природних ресурсів, екологічна складова не займає провідного місця, що стримує розвиток екологічного туризму [7].

Не менш важливою проблемою є відсутність системного планування територій Карпат. На практиці це проявляється у відсутності комплексних планів розвитку туристичних зон, хаотичній забудові, а також слабкому зонуванню територій Карпат. Такі явища є прямим наслідком недосконалого законодавчого регулювання [4].

Законом України «Про туризм» не забезпечується належний рівень контролю та відповідальності за порушення. Відсутні ефективні механізми моніторингу туристичного навантаження, нечітко визначена відповідальність за екологічні порушення у сфері туризму, а також немає прозорих процедур контролю діяльності туристичних операторів у природних зонах.

Отже, головні недоліки Закону України «Про туризм» полягають в тому, що він не адаптований до принципів сталого розвитку [6; 8], не враховує специфіку Карпатського регіону та не забезпечує належних економіко-правових механізмів збалансованого використання природно-рекреаційного потенціалу. Вирішення цих проблем потребує запровадження спеціалізованих норм для гірських територій, інтеграції міжнародних стандартів, зокрема положень Карпатської конвенції [6; 13], а також посилення ролі місцевих громад і впровадження ефективних еколого-економічних інструментів.

На рисунку 1 зображено взаємодію двох ключових складових механізму регулювання використання природно-рекреаційного потенціалу – економічної та правової, які у сукупності забезпечують досягнення цілей сталого розвитку. Економічне регулювання виступає інструментом практичної реалізації визначених норм і стимулює суб'єктів господарювання до екологічно відповідальної поведінки. Воно включає систему податків, платежів за використання природних ресурсів, інвестиційних механізмів, дотацій, пільг, а також штрафних санкцій за порушення природоохоронного законодавства. Завдяки цим інструментам забезпечується баланс між економічною вигодою та необхідністю збереження довкілля. Водночас правове регулювання формує нормативну основу функціонування системи природокористування через закони, кодекси, підзаконні акти, ліцензійні умови та екологічні обмеження. Саме воно визначає «правила поведінки», встановлює допустимі межі господарської діяльності, регламентує порядок використання природних ресурсів і забезпечує їх охорону та відтворення.

Ефективність економіко-правового регулювання досягається лише за умов узгодженості цих двох складових. Правові норми без належного економічного підкріплення залишаються декларативними, тоді як економічні інструменти без чіткої нормативної бази можуть призводити до нераціонального використання ресурсів. Їх комплексне поєднання дозволяє мінімізувати антропогенне навантаження, підвищити інвестиційну привабливість регіону та забезпечити збереження природної унікальності Українських Карпат.

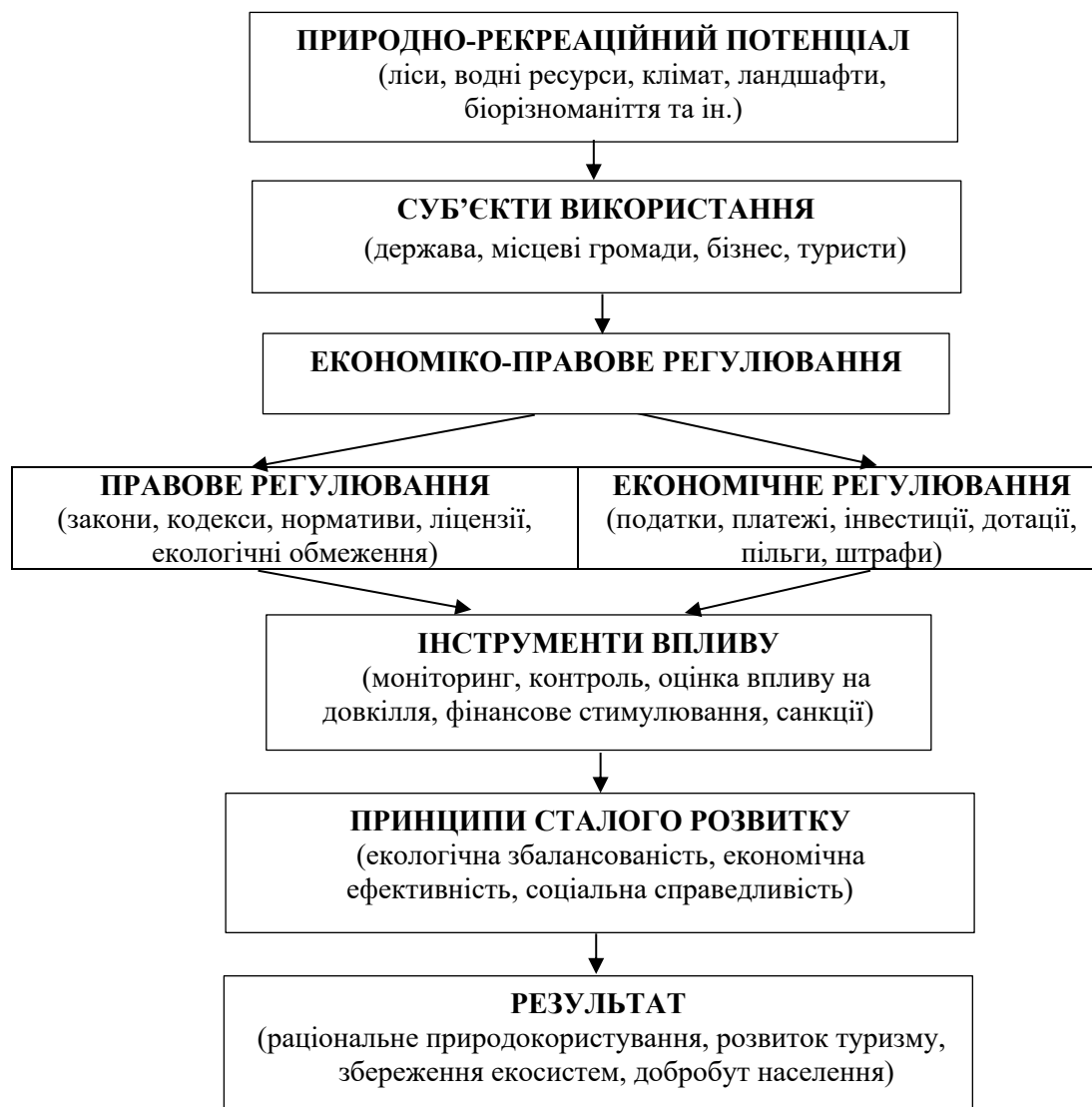

Рис. 1. Економіко-правове регулювання використання природно-рекреаційного потенціалу на засадах сталого розвитку [Джерело: розроблено авторами]

Таким чином, представлена на рисунку 1 модель відображає інтегрований підхід до ефективного використання природно-рекреаційного потенціалу, який орієнтований на досягнення довгострокового екологічного, економічного та соціального ефекту.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

1. Ефективне використання природно-рекреаційного потенціалу Українських Карпат потребує комплексного підходу, що поєднує економічні,

правові, екологічні та соціальні складові сталого розвитку, особливо в умовах воєнних викликів і післявоєнного відновлення.

2. Сучасна система економіко-правового регулювання характеризується низькою ефективністю, що зумовлено фрагментарністю нормативно-правової бази, недосконалістю економічних стимулів та недостатнім рівнем інституційної взаємодії.

3. Однією з ключових проблем є дисбаланс між економічними та правовими інструментами регулювання, що призводить до переважання економічних інтересів над екологічними вимогами та принципами сталого розвитку.

4. Інституційне забезпечення управління природно-рекреаційними ресурсами залишається недостатньо ефективним через нечіткий розподіл повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування, що спричиняє дублювання функцій і неузгодженість управлінських рішень.

5. Важливою проблемою є недосконалість методичних підходів до економічного оцінювання природно-рекреаційного потенціалу, зокрема недостатнє врахування екосистемних послуг і довгострокових екологічних ефектів.

6. Система контролю та відповідальності у сфері природокористування потребує суттєвого вдосконалення, оскільки існуючі механізми не забезпечують належного рівня дотримання екологічних норм і не виконують превентивної функції.

7. Інтеграція принципів сталого розвитку у просторове та регіональне планування залишається недостатньою, що ускладнює врахування еколого-економічних обмежень у стратегіях розвитку територій та посилює антропогенне навантаження.

8. Недостатній рівень розвитку державно-приватного партнерства обмежує можливості залучення бізнесу до сталого використання природних

ресурсів, що вимагає формування ефективних економічних стимулів і відповідних інституційних умов.

9. Гармонізація національного законодавства з правом ЄС та імплементація міжнародних стандартів у сфері сталого розвитку є необхідною передумовою підвищення ефективності регулювання та інтеграції регіону до європейського простору.

10. Перспективними напрямками подальших досліджень є розроблення комплексної моделі економіко-правового регулювання використання природно-рекреаційного потенціалу Українських Карпат, удосконалення системи економічного стимулювання, впровадження підходів до оцінювання екосистемних послуг, а також створення інтегрованої системи моніторингу з використанням сучасних інформаційно-аналітичних інструментів.

Список використаних джерел

1. Бейдик О., Топалова О. Теоретико-практичні аспекти рекреаційно-туристського природокористування. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. Географія. 1(70). С. 15-21. URL: <https://visnyk-geo.knu.ua/wp-content/uploads/2018/09/70-3.pdf>
2. Ващишин М.Я., Фурдичко О.Л. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат: витоки та проблеми реалізації. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Серія Право. Випуск 91: частина 2. С. 168-174. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.2.22>
3. Волковська Ю.І., Дубовіч І.А. Особливості економіко-правового регулювання сталого ведення лісового господарства України в умовах зміни клімату. *Економіка України*, Київ, 2023, № 9 (742). – С. 70-83. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.09.070>
4. Гетьман А.П., Бредихіна В.Л. Правове забезпечення екологічно збалансованої системи природокористування в умовах європейської інтеграції

України. *Право та інновації*. 2023, № 3 (43).

<https://pti.org.ua/ndipzir/uk/article/view/1028/758>

5. Данчевська І.Р., Калайтан Т.В. Інтеграція ресурсного потенціалу карпатського регіону України у розвиток активного туризму. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2024, № 1 (86). – С. 147–159. URL: <https://rp.onmu.org.ua/handle/123456789/3888>

6. Дерій Ж.В., Зосименко Т.І., Шадура-Никипорець Н.Т. Імплементация сталого розвитку як ключовий принцип галузевого співробітництва Україна – ЄС. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019, № 4 (20). С. 9-18. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/204253/203972>.

7. Дубовіч І.А., Фомічева Т.Є., Петрецькі Н.-М. Концептуальні засади розвитку екологічного туризму на території лісового фонду Українських Карпат відповідно до природних умов та ресурсів. *Науковий економічний журнал «ІНТЕЛЕКТ XXI»*. 2022, № 2. С. 8-12. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2022-2.2>

8. Дубовіч І.А., Аніщенко А.П., Юрків Н.М., Волковська Ю.І., Мацько Р.Б., Рожкович О.М., Дубовіч М.-Н.І., Пилип'як О.В. Сучасні теоретико-методичні та економіко-правові проблеми імплементації концепції сталого розвитку туризму і рекреації в Україні. *Наукові праці Лісівничої академії наук України*. 2024. Випуск 27. С. 139-149. DOI: <https://doi.org/10.15421/412421>

9. Духневич А.В., Карпінська Н.В. Гармонізація законодавства України з правом ЄС у сфері екологічної інформації. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Випуск № 06, частина 2. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.2.20>

10. Закон України «Про туризм» (від 15.09.1995 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>

11. Лакас В.В. Вплив глобальних цілей сталого розвитку на формування інституційного забезпечення інвестиційної регіональної та національної політики. *Сталий розвиток економіки*. 2024, № 2 (49). С. 146-152. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-23>
12. Леміш К., Токаренко О., Сова А. Роль територіальних громад у сталому розвитку держави в умовах збройного конфлікту. *Сталий розвиток економіки*. 2025, № 5 (56). С. 63-71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-56-9>.
13. Протокол про сталий туризм до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, від 27 травня 2011 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/001_004-11#Text
14. Соловій І.П., Адамовський О.М., Дубовіч І.А. Сталий туризм: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск № 50. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2433>.
15. Фомічева Т.Є., Дубовіч І.А., Васишин Х.Р. Сучасні соціально-економічні проблеми функціонування екологічного туризму на території лісового фонду Українських Карпат в умовах війни. *Науковий журнал «Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського»*. Серія: *Економіка і управління*". Видавничий дім «Гельветика». 2023, Том 34 (73). № 1. – С. 56-61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4803/73-1-9>.
16. Шевченко Л.В., Булик І.Л., Мартиненко Д.Б. Екологічна безпека: загрози та проблеми правового забезпечення в умовах воєнного стану. *Київ «Журнал східноєвропейського права : електрон. наук.-практ. вид.»*. 2024, № 118. С. 21–28. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/0dc4cb76-3001-43d8-a4cc-c29110ca8e9a>
17. Bramwell Bill. Theoretical activity in sustainable tourism research. *Annals of Tourism Research*. 2015, Volume 54. P. 204-218. URL:

<http://orcp.hustoj.com/wp-content/uploads/2016/01/2015-Theoretical-activity-in-sustainable-tourism-research.pdf>

18. Chervinska Inna, Chervinskyi Andrii. Sustainable development of the mountain territory of the Ukrainian Carpathians: foreign experience and domestic realities. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2018, Vol. 5, № 1. P. 120-127. DOI: <https://doi.org/10.15330/jpnu.5.1.120-127>